

SZABÓ DÁVID

Nemstenderd változatok egy új francia-magyar szótárban

LES VARIÉTÉS NON STANDARD DANS UN NOUVEAU DICTIONNAIRE FRANÇAIS-HONGROIS. Le lexicographe qui s'intéresse à une variété langagière non standard doit faire face à deux problèmes essentiels : a) comment définir le sujet de son dictionnaire, que ce soit l'argot, la langue familière ou une autre variété non standard, et comment le distinguer des catégories analogues ?, et b) comment et selon quelle méthode collecter le corpus sur lequel reposera son dictionnaire ? Avant de commencer le travail méticuleux de l'élaboration du dictionnaire, il faut trouver des réponses adéquates à ces questions. Il serait également intéressant de savoir dans quelle mesure les principes valables pour un dictionnaire spécialisé sont applicables dans le cas d'un dictionnaire bilingue de type général. Dans mon travail, j'examinerai le problème du traitement des variétés non standard dans un dictionnaire français-hongrois récemment publié.

0. Bevezetés

A szótárírónak, ha valamely nemstenderd nyelvváltozat speciális szótárán dolgozik, két alapvető problémával kell szembenéznie: a) hogyan határozza meg szótárának tárgyát – legyen az szleng, bizalmas köznyelv vagy más nemstenderd változat – és hogyan határolja el azt más, rokon kategóriáktól, illetve b) hogyan, milyen módszerrel gyűjtse össze a szótárának alapjául szolgáló korpuszt? A szótárszerkesztés aprólékos gyakorlati munkája csak azután következhet, ha erre a két kérdésre megnyugtató választ kapunk, és sajnos Magyarországon a nemstenderd nyelvhasználat bemutatását megcélzó szótárak (alapvetően szlengszótárakról van természetesen szó; vö. Kis, 2008: 72) jelentős része már ennek a két alapvető pontnak a tekintetében is csalódást okoz.

Érdekes kérdés, mennyiben érvényesek a fenti kitételek egy általános kétnyelvű szótár szerkesztése során. Írásomban a nemstenderd változatok lexikográfiai feldolgozásának kérdését egy néhány éve megjelent francia-magyar kéziszoár (Bárdosi, Szabó D., 2007) kapcsán kívánom körüljárni.

1. Nemsztenderd változatok

A nemsztenderd fogalmára talán nem árt röviden kitérni. Szemben a spontán módon kialakuló normával (lásd Moreau, 1997: 214), a sztenderd tudatos kodifikációs folyamat (Wardhaugh, 1995: 32) eredményeként jön létre, és ami ezen a kimunkált normatív modellen kívül esik, nemsztenderdnek tekintendő. Az angol eredetű kifejezés magyar írásmódja sem problémamentes: Wardhaugh művének magyar kiadásában (Wardhaugh, 1995) még a *nem standard* forma szerepel, Kontránál a *nemstandard* és a *nemsztenderd* is előfordul (Kontra, 2003), míg én – Cseresnyésihez (2004) hasonlóan¹ – a szó magyar kiejtésének, és így a magyar helyesírás logikájának jobban megfelelő *nemsztenderd* mellett tettem le a voksom.

A nemsztenderd változatok közé sorolhatunk csoportnyelveket, mint a szleng² vagy a franciában sem túl szerencsés nevet viselő, magyarul pedig csak igen nehezen megnevezhető *langue populaire* („városi népnyelv”³), stílusrétegeket, mint a bizalmas vagy a durva nyelvhasználat, szociolingvisztikai értelemben vett regisztereket (vö. Wardhaugh, 1995: 48), mint a zsargon⁴, illetve bizonyos regionális változatokat.

Tegyük hozzá, hogy a sztenderddel egyenértelmű köznyelv és a nemsztenderd változatok különválasztása elméletileg sem könnyű feladat. A sztenderd beszélők bizalmas stílusú nyelvhasználatát nevezzük bizalmas köznyelvnek, amelynek kapcsán teljes joggal merülhet fel a kérdés: ez most itt köznyelv, azaz sztenderd, vagy bizalmas, azaz nemsztenderd? A különböző szlengtípusok tárgyalásakor Eric Partridge kitér a sztenderd angolt beszélők által használt sztenderd szleng fogalmára is (Partridge, 1970: 143). Ugyanakkor a szlenghasználók jelentős része nyilvánvalóan nem a sztenderdet beszéli, ahogy a nemsztenderd társadalmi vagy regionális nyelvváltozatok használói is beszélhetnek többé-kevésbé bizalmas illetve „választékos” módon. Számomra a

¹ A nyelvészeti gyakorlatot nem tükröző *Magyar helyesírási szótár*tal (Budapest, Akadémiai Kiadó, 2005) tudatosan szembehelyezkedve.

² A szleng egyik változata, a közszleng valójában már a csoportnyelveken felül létező jelenség.

³ A kevéssé iskolázott városi rétegek nyelvhasználatát jelöli – vö. Bárczi, 1980 és Szabó D., 1997: 167-168.

⁴ Fontos itt hangsúlyozni, hogy a francia értelmezésben általában nemsztenderd szaknyelvként definiált zsargon francia és magyar meghatározása nem egyezik meg (vö. pl. Szabó D., 1997: 169-171 és Cseresnyési, 2004: 73).

sztenderd-nemsztenderd elkülönítésének kulcsa az, hogy egy bizonyos nyelvi jelenség megfelel-e a hivatalos, kodifikált nyelvi modell, azaz a sztenderd elvárásainak, vagy nem. És mivel a válasz egyértelműen nem, így a Partridge-féle sztenderd szleng vagy a bizalmas köznyelv is nemsztenderd változatnak tekintendő.

Mivel a vizsgálandó francia-magyar szótárban a zsargon nem szerepel mint rétegnyelvi minősítés, a *durva* nyelvészetileg igen nehezen értelmezhető⁵ kategória (vö. Szabó D., 1997: 168-169), míg a tájnyelv (ide értve a „városi népnyelvet” is) meglehetősen összetett viszonyban áll az egyéb nemsztenderd változatokkal,⁶ cikkemben a továbbiakban elsősorban a szlengre, másodsorban annak legszélesebb körben elterjedt változatától, a közszlengtől gyakran nehezen megkülönböztethető⁷ bizalmas nyelvhasználatra fogok koncentrálni.

2. A szlengszótárszerkesztés problematikája

A szleng mint lexikográfiai kategória azért is kerül írásom középpontjába, mert a hazai speciális szótárírás történetében lényegesen fontosabb szerepet játszott, mint a bizalmas (köz)nyelv (vö. pl. Kis, 1995). Alapvetően egyetérték Kis Tamással, aki a jó szlengszótár kritériumai között említi a szótár tárgyának pontos meghatározását és a korpuszgyűjtés körülményeit (Kis, 2008: 75-76 és 84-86). Nyilvánvalóan nem szerencsés, ha a szerző jóval többet ígér, mint amit nyújtani tud,⁸ vagy nem tesz egyértelműen különbséget szleng és bizalmas köznyelv között.⁹

Egy igazán jó szótár egyértelműen feltünteti, hogy a publikált szóanyag mikor, milyen közegben, milyen módon lett összegyűjtve. Természetesen egy megfelelően dokumentált irodalmi anyaggyűjtés is értékelendő (lásd pl. Colin

⁵ Bár lexikográfiai szempontból kétségtelenül hasznos lehet.

⁶ A szleng és a tájnyelv viszonyáról vö. Kis, 1997: 242-243.

⁷ A szlenget és a bizalmas köznyelvet természetesen fontos (vö. pl. Fodor, 2000) megkülönböztetni, ami elméletben könnyű, gyakorlatban viszont nem minden esetben az (ld. Szabó D., 1997: 168).

⁸ Pl. a címben beharangozott „általános” szlengszótár helyett alapvetően diákszleng-szótárat jelentet meg (pl. Parapatics, 2008).

⁹ Ld. Fodor (2000), Kövecses (1998) és Dahn szótáraitra vonatkozó, sok szempontból jogos, bár konklúzióiban vitatható kritikáját.

et al., 2006), de alapvetően beszélt nyelvi jelenségről lévén szó, az igazi cél a tényleges, mindennapi nyelvhasználat feltérképezése kell, hogy legyen.¹⁰ A hitelesség természetesen a példaanyag esetében is alapvető kritérium,¹¹ és talán nem túlzás egy alapos szlengszótártól azt is elvárni, hogy a lehetőségekhez képest tüntesse fel a címszavak etimológiáját. A két utolsó kritérium tekintetében a hazai szlengszótárak többsége nem állja ki a próbát, bár természetesen akadnak pozitív ellenpéldák is.¹²

3. A kétnyelvű szlengszótárak: az ekvivalencia kérdése

A kétnyelvű szlengszótárak esetében természetesen mások a hangsúlyok, hiszen itt előtérbe kerül az ekvivalensek kiválasztásának problémája, de ez még nem jelenti azt, hogy ennek a szótárcsoportnak az esetében ne lenne fontos kritérium a tárgy pontos behatárolása és a szó- illetve példaanyag hitelessége.

Az ekvivalensek megtalálásának nehézségét egy, a szlengben igen produktív témakör, a „nő, lány” jelentő lexikai elemek esetében kívánom bemutatni.

a „nő, lány” megfelelői a klasszikus francia argóban: baladeuse, fendasse, fesse, fumelle, girèle, grognasse, laitue, largue, marque, marquise, ménesse, morue, pépée, poule, poulette, pouliche, poupée, volaille stb. (Colin et al., 2006: 899)

a mai francia „külvárosi” szlengben (français des cités): bitch, carte bleue, chanelle, fax, fébosse, fillasse, findus, gadji, garce, iatchbi, mastercard, radasse, rate, rumo, souris, tabataspèche, tainp(u), tasse, taspé, taspèche, tchébi, tchiab, ww stb. (Goudaillier, 2001: 31-32)

és a magyar szlengben: anyu, baba, bébi, bige, bögre, bőr, bringa, buksza, bula, cica, csaj, csajszi, csibe, dög, gádzsi, hús, jérce, liba, luca, maca, madár, manci, mirza, moha, mucus, muff, nőci... (Kövecses, 1998: 349)

A szinonimasorok természetesen mindkét francia szlengváltozat és a magyar szleng esetében is szinte tetszőlegesen folytathatók lennének, de alighanem ennyi példa is bőven elegendő annak illusztrálására, mennyire kemény dió szlengváltozatok esetében a megfelelő ekvivalens(ek) kiválasztása.

¹⁰ Anélkül, hogy a szociolingvisztikai igényű élőnyelvi kutatás módszertani kérdéseiben elmerülnénk, pozitív példaként említhetjük Szabó Edina (2008) szótárát, külföldről pedig Diana Looser (2004) szintén börtönszlenggel kapcsolatos munkáját vagy Goudaillier (2001) francia külvárosi szleng-szótárát.

¹¹ Mindenképpen el kellene kerülni, hogy valaki saját maga találja ki a példáit (vö. pl. Parapatics, 2008: 11).

¹² Mindenekelőtt Kis, 2008 vagy Szabó E., 2008. Pozitív francia példaként említhető Goudaillier, 2001.

Milyen alapon kapcsoljon össze a szótáríró két szót? Milyen mértékben számítson az etimológia, azaz a *gadj* magyar megfelelője legyen a *gádzsi*, csak mert mindkettő ugyanabból a cigány szóból ered? Metaforikus szóalkotás esetén mennyire fontos a képek hasonlósága, tehát feltétlenül összetartozik-e a *volaille* „szárnyas” és a *madár*? Vagy még inkább a *poulette* „jérce” és a *jérce*? És mit tegyünk tág értelemben vett szinonimáikkal, mint a *poule* „tyúk” (vagy ez utóbbi mindenképpen *tyúk* lesz a magyarban?), illetve a *csibe*, a *liba* stb.?

A megoldás nyilvánvalóan nem ez. Sokkal fontosabb szempont, hogy a szavak használatának ideje (ne párosítsuk az elavultat az aktuálissal), a használók köre (ne kerüljön egymás mellé a közszleng és az alvilági argó), használatuk gyakorisága és esetleges speciális jelentésük, illetve konnotációjuk megfeleljen. A két francia szinonimasorból az első meglehetősen kortalan, sok elavult szóval, a második aktuális, viszont egy markánsan behatárolt szociolingvisztikai közeget képvisel: a francia agglomerációk bevándorlóktól hemzsegő kül- és elővárosi „gettóinak” jellegzetes nyelvhasználatát. Ezeket a tényeket a lexikográfus semmiképp sem hagyhatja figyelmen kívül. Ahogy azt sem, hogy pl. a *baladeuse* vagy a *marque* eredetileg prostituáltat jelent, a *fundasse* illetve a *fesse* a nőt mint a férfi szexuális vágyának tárgyát jeleníti meg, míg a *bitch* és a *taspèche* erősen pejoratív stílusárnyalatú szó (vö. Szabó D., 2008: 48-53).

Egy kétnyelvű szótár többnyire egy bizonyos nyelv(változat) szóállományát igyekszik meglehetősen részletességgel bemutatni, az idegen nyelvi megfelelők nyugodtan ismétlődhetnek, azaz egy francia-magyar szlengszótárban pl. a *csaj* szó számos szócikk esetében elképzelhető mint ekvivalens. Természetesen ettől még a szlengszavak párosítása bonyolult feladat marad. Erre a problémára kínál jó (ha nem is tökéletes) megoldást a szókincs tematikus, „tezaurusz-szerű” feldolgozása, ami a gyakorlatban nem különálló szavak, hanem szinonimasorok egymáshoz rendelését jelenti (lásd András, Kövecses, 1989).

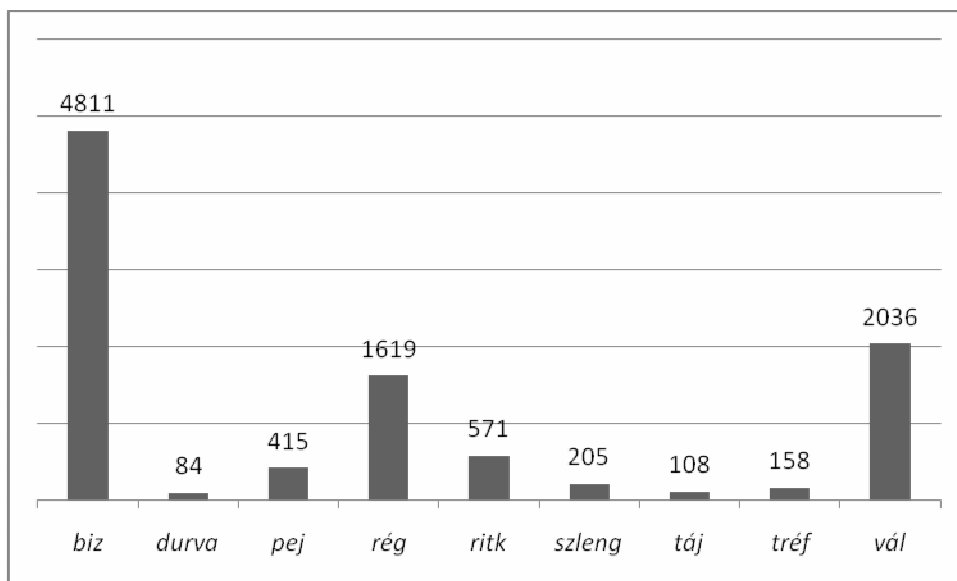
4. A szleng megjelenése az általános kétnyelvű szótárban

Az általános kétnyelvű szótár szerzője alapvetően más igényeknek kell, hogy megfeleljen, mint egy szlengszótár, tehát egy speciális szótár szerkesztője, és ebből a különbségből lényeges módszertani eltérések is adódnak. Míg egy szlengszótár szerencsés esetben alapvetően a szlengre koncentrálna, addig az

általános kétnyelvű szótárnak – legalább is a kézisztárnak megfelelő terjedelemtől kezdve¹³ – nyelvváltozatok sokaságát kell kezelnie. Az Akadémiai Kiadó *Francia-magyar kézisztár*ában (Bárdosi, Szabó D., 2007) a nemsztenderd változatok mellett jelen van természetesen a választékos stílus, a belga, a kanadai és a svájci francia nyelv jellegzetes szókinccse, sőt 50 tudományág alapvető terminológiája is. De a szótár minősítései között szerepel még többek között a *rég(ies)*, a *ritk(a)*, a *táj(nyelvi)* és a *tréf(ás)* is.

Nyilvánvaló, hogy ilyen körülmények között nem juthat (de nem is kell, hogy jusson) olyasfajta figyelem a szlengre és az egyéb nemsztenderd változatokra, mint a speciális szótár esetében.

Érdeemes megvizsgálnunk a *Francia-magyar kézisztár* időbeli-gyakorisági, rétegnyelvi illetve stilisztikai minősítéseire vonatkozó adatokat (1. ábra).

1. ábra. Időbeli-gyakorisági, rétegnyelvi ill. stilisztikai minősítések száma a *Francia-magyar kézisztár*ban¹⁴

¹³ De bizonyos mértékig már a kissztárak esetében is.

¹⁴ A rövidítések feloldásai: *biz* = bizalmas, *pej* = pejoratív, *rég* = régies, *ritk* = ritka, *táj* = tájnyelvi, *tréf* = tréfás, *vál* = választékos.

Szembevetendő, hogy a lexikai minősítések közül messze a *bizalmas* (4811 előfordulás) a leggyakoribb a szótárban, megelőzve a *választékost* (2036) és a *régiest* (1619). Tehát egy nemsztenderd stílusréteg minősíti a legsűrűbben a szótár címszavait illetve azok jelentésváltozatait, míg a többi nemsztenderd változat illetve stílusréteg lényegesen ritkábban fordul elő: a *durva* 84, a *szleng* pedig 205 említéssel képviselteti magát. Ez a szám különösen az utóbbi esetben tűnik alacsonynak, még akkor is, ha nem speciális szleng-, nem is nagy-, hanem (kb. 51 ezer címszavas) kéziszótárról van szó. Összehasonlításképpen: napjaink legnagyobb francia argósztára¹⁵ (Colin et al., 2006) mintegy 10 ezer címszót tartalmaz. Tegyük azonban hozzá, hogy a *Francia-magyar kéziszótár* a tájnyelvi és a tréfás minősítésű szavakat nem számítva is 5100 nemsztenderd elemet vonultat fel, és ez a meglehetősen magas szám a teljes címszóállomány mintegy 10%-ának felel meg. A felmerülő kérdésekre a szótárszerkesztés ide vonatkozó elveinek rövid áttekintésétől remélhetjük a választ.

5. Nemsztenderd változatok a Francia-magyar kéziszótárban: módszertani kérdések

Tanulságos lehet összevetni a szlengszótárírás fentebb részletezett alapelveit az általános kétnyelvű (francia-magyar) kéziszótár készítése során alkalmazott gyakorlattal.

Az első, a nemsztenderd változatok és stílusok azonosítására és megkülönböztetésére vonatkozó kritériumra a későbbiekben fogok kitérni. Ami az anyaggyűjtést illeti, nemsztenderd elemek a *Le Nouveau Petit Robert* francia egynyelvű értelmező szótár 2007-es kiadásából, Goudaillier (2001) külvárosi szleng-szótárából és saját gyűjtésből¹⁶ kerültek be a szótárba. Egy általános szótár hatalmas szóanyagát figyelembe véve aligha várhatunk el olyan típusú, nyelvészeti kutatáson alapuló anyaggyűjtést, mint ami egy speciális szótár esetében alapkövetelmény (kellene, hogy legyen). A nagy francia szótárkiadókéhoz hasonlítható számítógépes francia adatbázis pedig nem állt rendelkezésünkre. Ugyanez vonatkozik a *Francia-magyar kéziszótár*

¹⁵ A magyarban általában tolvajnyelvként definiált *argót* a francia vonatkozásában általánosabb *szleng* értelemben használom.

¹⁶ Korábbi nyelvészeti kutatás és elsősorban az internetre támaszkodó aktuális anyaggyűjtés.

példaanyagára is. A példák nagy része a *Le Nouveau Petit Robert*-ből és az internetről származik. De míg a szótár egészének tekintetében egyik fő célkitűzésünk a példagazdagság volt, ez a nemsztenderd kategórián belül elsősorban a bizalmas minősítésű szavak esetében valósult meg. Ami a szlengelemeket illeti, általában megelégedtünk azzal, hogy egy vagy több megfelelőnek ítélt ekvivalens kíséretében bekerüljenek a szótárba. Márpedig ez ellentmondani látszik annak az általam is vallott nézetnek, miszerint a szleng egyike a mindennapos nyelvhasználat során legfontosabb szerepet játszó változatoknak.

A magyarázatot az általános (kétnyelvű) szótár és a speciális (szleng-) szótár céljai és lehetőségei közötti, fent részletezett különbségeken túl konkrétan a szleng és a bizalmas köznyelv különválasztásának nehézségében találhatjuk meg. Arra már korábban is utaltam, hogy elméleti síkon a csoporthoz/réteghez tartozást, a kívülállóktól való elkülönülést többé-kevésbé tudatosan kifejező, bizonyos esetekben titkos nyelvi funkcióval is bíró szleng egyértelműen megkülönböztethető az alapvetően az egymást jól ismerő emberek kötetlen társalgási stílusát jelentő bizalmas köznyelvtől. A gyakorlatban azonban a szleng és a bizalmas nyelvhasználat közötti határ könnyen átjárható, annál is inkább, mert az elsősorban a szókincset érintő szlenghasználat kereteit jellemző módon a bizalmas társalgási nyelv adja. A két kategória gyakorlati megkülönböztetése nyilvánvalóan nem a kiscsoportszleng, hanem a szleng legszélesebb körben elterjedt változata, a közszleng esetében igazán problematikus (lásd Kis, 1997: 247-251), márpedig a vizsgált szótárba (nem nagy- és nem speciális szótárról lévén szó) főleg szélesebb körben használt, az ún. közszlengbe tartozó elemeket igyekeztünk felvenni. Egy szlengszótár esetében elvárható lenne, hogy a közszleng és a bizalmas köznyelv közötti képlékeny határvonalat a konkrét szócikkek esetében minél pontosabban igyekezzen meghúzni,¹⁷ egy általános (kétnyelvű) szótár esetében viszont az

¹⁷ Ez sok speciális szótárnak sem sikerül (vö. Kis, 2008: 75-76), számos szótáríró pedig kellően tág cím választásával kerüli meg a problémát: pl. Colin et al. (2006) már többször említett argószótára számos, a *Francia-magyar kéziszlentárban* bizalmasként minősített elemet tartalmaz (pl. *bossier* „melózik”, *bouffer* „kajál”, *flic* „zsaru”), amelyek jelentős része (a megadott példákhoz hasonlóan) semmiképpen sem tekinthető szlengnek; ugyanakkor a szótár pontos címe *Argot & français populaire* [Argó és francia városi népnyelv], azaz a tágabb merítés jogossága nem vitatható.

tűnik igazán fontosnak, hogy felhívjuk a szótárhasználó figyelmét arra, hogy nem semleges stílusértékű, köznyelvi szóról, hanem nemsztenderd elemről van szó. És erre a célra a kétes esetekben tudatosan választott *biz* címke tökéletesen megfelelt. Tegyük még hozzá, hogy ez a megközelítés megfelel az általunk fontos forrásként használt *Le Nouveau Petit Robert* szótár gyakorlatának is, amelynek stílus- illetve rétegnyelvi minősítéseit¹⁸ csak nagyon indokolt esetben változtattuk meg.

A szlenggel kapcsolatos példaanyag szegényességét is a bizalmas kategória tág értelemben vett használata magyarázza. Ugyanis a hatalmas többségben lévő bizalmas minősítésű szócikkeket gazdag példaanyag egészíti ki, és amint láttuk, ennek a szóanyagnak egy része szigorú nyelvészeti kritériumok alapján inkább a közszlengbe tartozik.

Az etimológia feltüntetése az általános kétnyelvű szótárak esetében nem számít alapkövetelménynek. Annál fontosabb viszont az ekvivalensek pontos megválasztása. Ugyanakkor ezen a téren is eltérés mutatkozik a speciális és az általános szótárak céljai, illetve lehetőségei között. Egy általános kétnyelvű szótár nem töreked(het) az árnyalatok olyan precíz visszaadására, mint – ideális esetben – egy kétnyelvű szlengszótár. Az általános kétnyelvű szótár esetében indokoltabbnak tűnhet viszonylag kevés, széles körben alkalmazható ekvivalens használata.

A következőkben konkrét példákon keresztül igyekszem illusztrálni az elmondottakat. Visszatérve a korábban is érintett tematikához, „lány, nő” jelentésű nemsztenderd elemeket válogattam össze a *Francia-magyar kéziszótár*ból (zárójelben találjuk a *Le Nouveau Petit Robert* minősítéseit és meghatározásait).¹⁹

¹⁸ Fontos megjegyezni, hogy a *Le Nouveau Petit Robert*-ben használt, de nyelvészeti szempontból problematikus (ld. fent) *pop* = városi népnyelv minősítést összevontuk az azzal sok szempontból rokon *biz* kategóriával.

¹⁹ A *Le Nouveau Petit Robert*-rel való összevetést az indokolja, hogy egyrészt általános (tehát nem speciális) szótár, másrészt a *Francia-magyar kéziszótár* legfontosabb lexikográfiai forrása volt.

belette *n fn szleng csaj* (*Le Nouveau Petit Robert 2007*: FAM.²⁰ Fille considérée comme facile [könnyűvérű nő].²¹)

caille *n fn szleng csaj* (*PR 2007*: FAM. Terme d'affection [kedveskedő megszólítás].)

fatma *n fn 1 szleng, pej arab nő/lány 2 szleng csaj* (*PR 2007*: Femme arabe, domestique dans les pays du Maghreb, au temps de la colonisation [arab nő, cselédlány a Maghreb-országokban a gyarmatosítás idején].)

gazelle *n fn szleng csaj* (*PR 2007*: RÉGION. (Afrique) FAM. Jeune fille, jeune femme [fiatal lány, fiatal nő].)

gonzesse *n fn; biz csaj; belle ~ jó csaj* (*PR 2007*: FAM. Femme, fille [nő, lány].)

meuf *n fn; biz csaj* (*PR 2007*: ARG. FAM. Femme, jeune fille [nő, fiatal lány].)

moukère *n fn; rég, szleng spiné, spinkó* (*PR 2007*: POP. et VIEILLI Femme [nő].)

nana *n fn; biz csaj* (*PR 2007*: FAM. Jeune fille, jeune femme [fiatal lány, fiatal nő].)

souris *n fn szleng pipi, tyúk, csaj* (*PR 2007*: FAM. Jeune fille, jeune femme ; bonne amie [fiatal lány, fiatal nő; (vkinek a) kedves(e)].)

Szembetűnő, hogy a *Le Nouveau Petit Robert*-ben nem minden esetben (*caille*, *fatma*) szerepel a *Francia-magyar kéziszótárban* megadott szlengjelentés. Ez (reményeim szerint) a kétnyelvű szótár szerkesztése során az aktuális szlengre és az egyéb nemsztenderd változatokra fordított fokozott figyelemmel magyarázható. Ezt támasztja alá az is, hogy bizonyos, az egynyelvű francia szótárban még csak regionalizmusként előforduló elemek (*fatma*, *gazelle*), nálunk már az aktuális franciaországi szlenghasználatnak megfelelően jelennek meg. Az ekvivalenciák tekintetében látható, hogy többnyire a gyakori, kellőképpen semleges, sokféle beszédhelyzetben/kontextusban használható *csajt* kínáltuk fel, de ettől a gyakorlattól régies vagy legalábbis kevésbé aktuális szavak (*moukère*, *souris*) esetében eltértünk. A (köz)szleng és a bizalmas köznyelv közötti választás nehézségére jó példa a *meuf* vagy a *gonzesse*: mindkettő a szűkebb értelemben vett szlengből eredeztethető, de széles körben elterjedt szó.

6. Konklúzió

Írásomban a szlengszótárírás alapelveinek rövid áttekintése után egy konkrét szótár esetében vizsgáltam azt a kérdést, hogy mennyiben kérhetőek számon a speciális szlengszótáraknál elvárható kritériumok egy általános kétnyelvű szótáron. Vizsgálódásom eredményei reményeim szerint megerősítik azt a

²⁰ A francia minősítések feloldásai: *fam.* = bizalmas, *région.* = tájnyelvi, *arg.* = argó, szleng, *pop.* = városi népnyelv, *vieilli* = régies.

²¹ A szerző fordításai.

feltételezést, hogy az általános kétnyelvű szótárnak a speciális szótárétól eltérő céljai és lehetőségei bizonyos módszertani különbségeket feltétlenül indokoltá tesznek. Ami természetesen nem változtat azon az alapvető elváráson, hogy mind a speciális, mind az általános szótárnak a szleng és az egyéb nemsztenderd változatok és stílusok esetében is a tényleges nyelvhasználat minél pontosabb visszaadására kell törekednie.

Bibliográfia

- ANDRÁS, T. László, KÖVECSES, Zoltán, 1989, *Magyar-angol szlengszótár*, Budapest, Maecenas.
- BÁRCZI, Géza, 1980, „A városi népnyelv kérdéséhez”, in *A magyar nyelv múltja és jelene*, Budapest, Gondolat, (1. kiadás: 1941), 280-297. o.
- BÁRDOSI, Vilmos, SZABÓ, Dávid (szerk.), 2007, *Francia-magyar kéziszótár*, Budapest, Akadémiai Kiadó.
- COLIN, Jean-Paul, MÉVEL, Jean-Pierre, LECLÈRE, Christian, 2006, *Grand dictionnaire Argot & français populaire*, Paris, Larousse (1. kiadás: 1990).
- CSERESNYÉSI, László, 2004, *Nyelvek és stratégiák*, Budapest, Tinta Könyvkiadó.
- FODOR, István, 2000, „Szleng – bizalmas köznyelv. Gondolatok két új szótár kapcsán”, *Magyar Nyelvőr* 124/2 (<http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1242>).
- GOUDAILLIER, Jean-Pierre, 2001, *Comment tu tchatches ! Dictionnaire du français contemporain des cités*, Paris, Maisonneuve & Larose.
- KIS, Tamás, 1995, „A magyar szlengszótárak”, *Magyar Nyelvjárások* XXXII, Debrecen, 79-94. o.
- KIS, Tamás, 1997, „Szempontok és adalékok a magyar szleng kutatásához”, in Kis T. (szerk.), *A szlengkutatás útjai és lehetőségei* (Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 237-296. o.
- KIS, Tamás, 2008, „A szlengszótárkészítés műhelytitkaiból. Megjegyzések legújabb szlengszótárunk margójára”, *Magyar nyelvjárások* XLVI, 71-102. o.
- KONTRA, Miklós (szerk.), 2003, *Nyelv és társadalom a rendszerváltozáskori Magyarországon*, Budapest, Osiris.
- KÖVECSES, Zoltán, 1998, *Magyar szlengszótár*, Budapest, Akadémiai Kiadó.
- LOOSER, Diana, 2004, „Lexicography on the inside: doing time in every New Zealand prison”, *International Journal of Lexicography* 17/1, 69-87. o.

- MOREAU, Marie-Louise (szerk.), 1997, *Sociolinguistique. Concepts de base*, Sprimont, Mardaga.
- PARAPATICS, Andrea, 2008, *Szlangszótár*, Budapest, Tinta Könyvkiadó.
- PARTRIDGE, Eric, 1970, *Slang To-day and Yesterday*, London, Routledge and Kegan Paul (1. kiadás: 1933).
- REY-DEBOVE, Josette, REY, Alain (szerk.), 2006, *Le Nouveau Petit Robert. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*, Paris, Dictionnaires Le Robert.
- SZABÓ, Dávid, 1997, „A francia argó”, in Kis T. (szerk.), *A szlengkutatás útjai és lehetőségei*, Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 159-183. o.
- SZABÓ, Dávid, 2004, *L'argot des étudiants budapestois*, Paris, L'Harmattan/ADÉFO (http://mnytud.arts.klte.hu/szleng/szabod_argotbp.pdf).
- SZABÓ, Dávid, 2008, „L'argot – un langage au masculin?”, in Kálai S., Lőrinszky I., Skutta F. (szerk.), « Du sexe, rien d'autre », Debrecen, *Studia Romanica* különsz., 45-55. o.
- SZABÓ, Edina, 2008, *A magyar börtönszleng szótára*, Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó.
- WARDHAUGH, Ronald, 1995, *Szociolingvisztika*, ford. Pap Mária, Budapest, Osiris-Századvég (1. kiadás: *An introduction to Sociolinguistics*, Oxford, 1986).

SZABÓ DÁVID

Eötvös Loránd Tudományegyetem
e-mail: szabo.david@btk.elte.hu